

BELÇİKA'NIN ULUSAL VE BÖLGESEL EDEBİYATI HAKKINDA ONTOLOJİK TARTIŞMALAR VE DEĞERLENDİRMELER*

Aydın ERTEKİN**

Özet

Avrupa'da 1830 yılında resmi adı Belçika Krallığı ve resmi dili Fransızca olan yeni bir devlet kurulur. Ülkenin kuzeyinde Cermen kökenli Flamanlar güneyinde ise Latin kökenli Valonlar yaşar. Ancak ülkedeki Fransızca egemenliğine karşı Flamanlar kültürlerini ve dillerini korumaya, Fransızcanın etki alanından çıkarmaya çalışırlar. 1878 yılında ise Flamanca ülkenin dillerinden birisi olmaya başlar. Oluşan bölgesel kimlik, kültür ve dil anlayışları ise ülkenin geleceğine yön vererek olumsuz geri dönülemez yeni sosyo-kültürel ve siyasi oluşumların yolunu açar. Bu durumdan iki toplum arasında neredeyse kuruluşundan beri süregelen çok boyutlu kimlik, kültür ve dil çatışmasının doğal sonucu olarak edebiyatta nasibini alır.

Bir taraftan 1880 yılından beri kültürel ve dilsel bir bağımsızlığın peşinde koşan ancak belirli bir döneme kadar zorunlu olarak Fransızca yapıtlar veren ancak kendilerini her anlamda farklı nitelendiren bir topluluk; Flaman toplumu vardır. Öte yandan, Belçika Fransız Edebiyatı mı yoksa Fransız Belçika Edebiyatı mı tartışmaları arasında Frankofoni dünyasında kendisine bir yer edinmeye çalışan bir edebiyat çevresi vardır. Bu tartışmaların ötesinde her iki bölgesel yaklaşım ve görüşü kapsayan ulusal bir edebiyatın varlığı üzerinde ısrar eden ve devlet olmanın bunu gerektirdiğini savlayan edebiyatçılar da vardır. Ancak edebiyat örneğinin Fransa'da Fransız ortak kimliğinin ayrılmaz parçası olmasına karşın Belçika'da paradoksal olarak düzensiz bir ülkenin belirsiz bir ögesi gibi gözükür. Yukarıda değinilen durumlar göz önünde bulundurulduğunda, Belçikalıların olmadığı bir Belçika edebiyatının varlığından o halde bahsetmek mümkün müdür? Ele alınan çalışmada yukarıda değinilen durumlar irdelenecek ve ilişkin değerlendirmeler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Belçika, Flaman, Valon, Edebiyat.*

ONTOLOGICAL DEBATES AND EVALUATIONS ON BELGIUM'S NATIONAL AND REGIONAL LITERATURE

Abstract

In 1830 a new state is established in Europe named Belgium Kingdom whose official language is French. In the north of the country Flemish originated German and in the south of the country Walloons originated Latin, people live. But regardless of the domination of French in the state, Flemish essay to prevent their culture and language by opposing French domination. By 1878 Dutch is become one of the language of the state. This new formed regional identity, culture and language conception lead up to new socio cultural and politic phenomena irreversible by manipulating future of the state. By this way we see multi-dimensional identity, culture and language contradictions which is present entre the two societies nearly by the establishment thereby literature is influenced by these contradictions.

By one way Flemish society aims to obtain a cultural and linguistic independence but it became compulsory to give literary works in French for it by the conscience of presenting itself with a different identity by all points since 1880. On the other hand, there is a literary circle that struggle for gaining a ground in Francophone world entre the debates which are based on if Belgium French literature or French Belgium literature? Beyond of these debates there are some writers who insist on pres-

*Bu çalışma, 4-6 Mayıs 2017 tarihleri arasında Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen 12. Frankofoni Kongresinde sunulan bildirinin gözden geçirilmesi ile makale haline getirilmiştir.

** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, ERZURUM.
e-posta:aydinertekin@gmail.com.

ence of a national literature with an inclusive view by claiming this condition as the principal need for being a state. But as in the French example, literature is one of the indivisible parts of the common French national identity; it seems paradoxically like an uncertain element in an irregular country. By taking consideration the conditions that are mentioned overhead, in that case is it possible to speak about a Belgium literature in which Belgian are absent. In the study the conditions mentioned above will be examined and evaluated.

Key words: Belgium, Fleming, Walloon, Literature

İngiltere-Prusya ittifakı ile Fransa arasında Belçika'nın Waterloo kasabasında gerçekleşen savaş sonrası Napolyon yenilir. 1815 Viyana kongresi ile bugünkü Hollanda ve Belçika'yı kapsayan 17 bölgeden oluşan bir Hollanda krallığı (1815-1830) kurdurulur. Fransa, İngiltere, Prusya gibi dönemin egemen güçleri arasında tampon devlet işlevi gören bu krallığın ömrü ise yalnızca 15 yıl sürer. Protestan kuzey ve Katolik güney arasındaki anlaşmazlıklar sonucu güney bölgesi ayaklanır ve 1830 yılında resmi adı Belçika Krallığı olan yeni bir devlet kurulur. Mezhepsel farklılıklar yanında ayaklanma ve bölünmeye neden diğer önemli bir etken ise dildir. Kuzey bölgesi Hollanda dili Felemenkçenin lehçesi flamancayı konuşurken, güneyde konuşulan dil ise Fransızcanın lehçesi Valoncadır.¹ (Masson, 1990:20) 1831 Londra konferansı ile de Belçika'nın bağımsızlığı tanınır. Anayasal monarşi ile yönetilecek ülkenin başına ise bir Alman prensi, kral I. Léopold adıyla tahta geçer.

Cermen ve Latin kökenlilerin oluşturduğu ülke Flaman, Valon ve Brüksel olmak üzere üç ana bölgeye ayrılır. Ülkede Flaman, Valon ve özellikle güney doğuda Malmédy ve Eupen civarında Alman olmak üzere de üç dil topluluğu vardır. 30.528 km²'lik yüzölçümüne sahip bu küçük batı Avrupa ülkesinin nüfusu ise 11,5 milyon civarındadır. Nüfusun %10'u Brüksel, %58'i Flaman, %38'i ise Valon bölgesinde yaşamaktadır. Belçika vatandaşlarının hangi dili konuştuğuna dair sayım yapmak kanun ile yasaklandığı için Fransızca konuşanların oranı %40 - %43, Flamanca konuşanların oranı %57 - %60 civarında, Almanca konuşanların oranının ise %1'in altında, başkent Brüksel bölgesinde² ise %80 civarında Fransızca konuşulduğu tahmin edilmektedir.³

1878 yılına kadar ülkenin resmi dili Fransızcadır. Ancak Flamanlar bölgelerini, kültürlerini ve dillerini korumaya, Fransızcanın etki alanından çıkarmaya çalışırlar ve Flamanca'nın resmi dillerden birisi olarak tanınması için mücadele ederler. 1878'de Flaman bölgesi hem Flamanca hem de Fransızca'yı kullanma hakkına sahip olur. *Flaman bölgesinde eğitim dilinin Flamanca olması ise Belçika Krallığının kuruluşundan bir asır sonra 1930'lu yıllardadır.* (Institut Belge d'information et de documentation, 1980:28) Gent Üniversitesi 1930 yılında Flamanca eğitime geçer. Flaman bölgesinde 1932'de idari kurum ve okullar, 1935'de yargı yalnızca Flamanca'yı kullanmaya başlar. 1962 yılında kabul edilen bir yasa ile de Flaman ve Valon bölgelerinin dilsel sınırları kesin olarak ayrılır. Bölünmenin simgesi ise Louvain Katolik Üniversitesinin flamanlaştırılması (1968) olur. Ulusal partiler bölgesel partilere dönüşürler. Bölgesel farklılıklardan kaynaklı dil düzenlemeleri ülkenin üniter yapısını yok eder. Oluşan bölgesel kimlik, kültür anlayışları ülkenin geleceğine yön vererek geri dönülemez yepyeni sosyo-kültürel ve siyasi oluşumların yolunu açar.

Ülke 1831 yılı Anayasasıyla üniter devlet yapısıyla kurulmuş olmasına karşın 1970, 1980, 1988, 1989, 1993 ve son olarak 2011 yıllarında gerçekleştirilen anayasal reformlarla federatif bir yapıya yönelmiştir. Belçika'nın özgün anayasal yapısına göre, federal hükümetin federe birimler üzerinde yetkisi, federe birimlerin federal hükümet üzerinde denetimi bulunmamaktadır. Federal devletin mevzuatıyla federe birimlerin mevzuatı eşit değerde kabul edilmektedir. Bölge ve toplum parlamentoları hem kendi yapılarını, hem de ilgili bölge ve toplum hükümetinin yapısını belirleme yetkisine sahiptir.⁴ Güncel Belçika Anayasasının ilk maddesi ise *Belçika bölgeler ve topluluklardan oluşan federe bir devlettir*⁵ ibaresidir.

Ülke 1830 yılında kurulduktan sonra kraliyet armasında belirtilen *birlikten güç doğar* (l'union fait la force) özlü sözüne uygun olarak ulusal bir edebiyat oluşturmak ister. Sonuçta edebiyat sosyal bir uygulamadır. Tarihsel ve sosyal olaylara da kayıtsız kalması düşünülemez. Bağımsızlığına koşut olarak bir Belçika ruhu oluşturularak bu

1 Fransızca diye adlandırılan dilin atası sayılan le francien lehçesi, oil dili diye adlandırılan diller içerisinde yer almaktadır. Paris merkezli kullanılan bu lehçe sarayın, iktidarın, kültürel çevrelerin, elitlerin dilidir. 11 yy. dan sonra güney dili olan oc dilinden tamamen ayrılan bu dil içerisinde wallon, picard, normand bourguignon, lorrain gibi lehçeleri barındırır. Belçika'nın güneyinde yaşayanlara Wallon (Valon), bölgeye ise Wallonie (Valonya) denilir.

2 Brüksel bir flaman şehri iken 18. Yüzyılda başlayan fransızlaştırma siyaseti ile söz konusu duruma gelmiştir.

3 <https://fr.wikipedia.org/wiki/Belgique> Erişim Tarihi: 25.02.2017.

4 <http://www.mfa.gov.tr/belcika-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 26.02.2017.

5 https://www.belgium.be/fr/la_belgique/pouvoirs_publics/la_belgique_federale Erişim Tarihi: 26.02.2017.

ruhu yansıtan bir edebiyat oluşturma isteği ve iradesinin güçlü bir şekilde ortaya çıktığı görülür. Edmond Picard, Henri Pirenne gibi yazarlar çok dilli, tarihsel ve irksal birlik yanlısı bir proje çerçevesinde bir Belçika ruhu oluşturma çabası içerisine girerler. (Aron, 1997:11) Kral I. Léopold ulusal bir bilinç oluşturma hedefiyle Belçika kimliğini, gelenek ve göreneklerini ortaya koyan, yücelten eserleri ödüllendirmek için kurumlar kurar. Toplumunu oluşturan kesimleri ortak bir paydada bir araya getirecek yazınsal üretimler hedeflenir. Başka bir deyişle, Belçika adıyla jeopolitik bir çerçevede ulusal yazınsal bir kimlik oluşturma arayışı ve iradesi gözükür. O dönem moda olan Alman romantizminin de etkisiyle “kuzey ruhu” diye adlandırılan bir düşünce geliştirilir. Özgün kimlikel bir sentezin hazırlanma isteği ile de bu istek belirginleşir. Latin ve Cermen mizaçların karıştığı ülke tüm yazınsal üretime damgasını vuran “kuzeylilik” kavramı ile etki alanında bulunduğu Fransa’dan ayrılmak ister. Ulusal bir dil olmadan sağlam temellere oturmuş bir ulus olmaz gerekçesiyle ortak bir Belçika dilinin icat edilmesi bile istenir. Ulusal bir edebiyatın oluşturulmasının ateşli savunucusu Camille Lemonnier *Nos Flamands* (1869) adlı eserinde Belçikalı yazarlara bir Valon ağızı olan “welche” ağzında yazmaları çağrısında bile bulunur. Bu yaklaşım tarzı kimi yazarlarda Fransa Fransızcasından farklı bir üslup ve dil kullanma çabasını da beraberinde getirir. Ancak 19. yüzyılda Belçika burjuvazisi Fransızca kullanımını⁶ (Istendael, 2014/3 No:40:88) tercih ederken, o dönem yazarlarının bir kısmı yine de Welche ağzında yazma çabası içerisine girerler. Öte yandan bu kuzeylilik oluşumu ülkenin flaman kültürel oluşumunun paradoksal olarak öne çıkmasına da ayrıca neden olur. Yazınsal eserlerde işlenecek bu kuzey ruhunun ülkeye ulusallık getireceği inancı egemen ettirilmeye çalışılır. (Klinkenberg, Littérature, n°44, 1981:44) Belçika ruhunu yansıtacak ortak yazınsal bir mitin oluşturulması ise ülkenin kuruluşundan 37 yıl sonra Charles de Coster ile hayata geçer. Yazar 1867 yılında *Ulenspiegel Efsanesi*’ni (La Légende d’Ulenspiegel) yazar. Tek devlet, tek ulus oluşturma gayesiyle yazılan ancak doğal olmayan bu mitin pek işe yaradığı ise söylenemez. Belçika’yı tüm yönleriyle incelemesi için kurulan Coudenberg Grubunun (Coudenberg, 1989:13) raporu da bu durumu doğrular. Bu rapora göre Belçika ruhu oluşturma isteğinin temeli yoktur. Zira ortada ortak bir tarih ve millet yoktur. Bu nedenle, Belçika’nın uygulamada ana iki dilsel topluluktan oluşmasından ötürü de kuzey miti paramparça olur. Hürriyet gazetesinin 23 Temmuz 2007 tarihli haberi de bu anlamda oldukça dikkat çekici ve çarpıcıdır. Ülkenin kuruluşundan 30 yıl sonra 1860 yılında kabul edilen ve *La Brabançonne* olarak bilinen 4’ü nakarat toplam 12 mısradan oluşan Belçika Milli Marşını⁷ ve 21 Temmuz ulusal bayramının neden kutlandığını hükümeti kurmakla görevlendirilen Başbakanın bilmediği ortaya çıkar.⁸

Haberden de çıkarım yapılabileceği üzere 1830 yılından yani Belçika kurulmadan önce Belçikalı diye nitelendirilebilecek siyasi, ekonomik, kültürel ortak bir paydanın olmamasından ötürü Belçika’nın bizatihi kendisinin güven verici olmaktan uzak olduğu görülür.

Yine ulusal diye nitelendirilebilecek ortak bir yazınsal üretim de pek gerçekleştirilemez. Zira ülke Belçika kimliği noktasında o zaman kadar meşru ifadesini Fransızcada buluyordu. Belçika ruhunun uçup gitmesiyle de Frankofon yazarlar yüzlerini tekrar yazınsal ve kültürel kimliklerinin kaynağı olan Fransa’ya dönerler.

6 19 yüzyılda Belçika bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkeyi yöneten elitler kamusal hayattan Flamanca’yı dışlamışlardır. Flaman soyluları ve burjuvazisi halkın konuştuğu Flamanca’dan tiksinti duyuyorlardı. Bu elitlerin o dönemdeki küstahlığını korkunç bir şekilde özetleyen bir ifade vardır: “Flamanca yalnızca hizmetçilerle ve hayvanlarla konuşulurken kullanılır.” Elitler Belçika’nın kuzeyinde konuşulan bu barbar dilinin zamanla yok olacağına ve Hollanda Felemenkçesiyle bir ilgisi olmadığına ikna olmuşlardı.

7 Ey değerli Belçika, ey babalarımızın kutsal ülkesi

Ruhumuz ve yüreğimiz sana fedadır

Damarlarımızdaki gücü ve kanı kabul eyle,

İşte ve kavgada hedefimiz ol

Çiçek aç ey ülkem sarsılmaz bir birlik içinde

Her zaman kendin ve bağımsız ol

Sözün doğrusunu korkusuzca söyleyebilirsin

Kral için Özgürlük için ve Adalet için

Sözün doğrusunu korkusuzca söyleyebilirsin

Kral için Özgürlük için ve Adalet için

Kral için Özgürlük için ve Adalet için

Kral için Özgürlük için ve Adalet için

<http://lyricstranslate.com/tr/belgian-national-anthem-dutch-version-de-braban%C3%A7onne-bel%C3%A7ika-milli-mar%C5%9F%C4%B1.html> Erişim Tarihi: 27.02.2017.

8 Belçika’da yapılan genel seçimlerden sonra Kral II. Albert tarafından hükümeti kurmakla görevlendirilen ve gelecek haftalarda başbakanlık koltuğuna oturacak olan Yves Leterme televizyonda yaptığı gaflarla kamuoyunu şaşırttı. Belçika’da “ulusal bayram” olan 21 Temmuz nedeniyle Valonya kesiminin kanalı RTBF tarafından düzenlenen söyleşiye katılan Flaman Hıristiyan Demokrat Partisi’nin (CDV) güçlü ismi Leterme, bir gazetecinin, “21 Temmuz’un neden ulusal bayram olduğunu” sorması üzerine verdiği yanıtta, bu tarihte “anayasanın kabulünün kutlandığını” söyledi. Gazeteci, bu yanıtın yanlış olduğunu belirterek, 1830’da kurulan Belçika’nın ilk kralı I. Leopold’ün 1831’de yemin ederek göreve başlamasının kutlandığını söyledi. Yves Leterme, Belçika’nın milli marşı Barabanconne’u bilip bilmediğinin sorulması üzerine, “biraz bildiğini” söyledi. Gazeteciler, Leterme’den milli marşı söylemesini istediler. Leterme, bunun üzerine, Fransa’nın milli marşı olan Marseillaise’i söylemeye başladı. “Sözlerin böyle olduğundan emin misiniz?” diye sorulunca da “Bilmiyorum” cevabını verdi. <http://www.hurriyet.com.tr/milli-marshi-bilmeyen-basbakan-olur-mu-6941868> Erişim Tarihi: 27.02.2017.

1937'de Charles Plisnier etrafında *Pazartesi Grubu* (Groupe de lundis) adıyla bir araya gelen kimi yazarlar, Belçika Edebiyatının Fransız Edebiyatının bir parçası olduğunu ve ayrı, bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini ileri sürerler. Bu bağlamda Maurice Piron *Les Lettres Françaises de Belgique* adlı incelemesinde Belçika Fransız edebiyatının özerk, ayrı bir alan olarak artık değerlendirilmediğini, edebiyatı edebiyat yapan unsurun ulus, devlet ya da halk olmadığı aksine dil olduğunu söyler. (Burniauck, Frickx, 1980:3) "Kendimiz olalım" söylemiyle ulusalcı görüşü savunanların karşısına çıkan Pazartesiciler grubu, tarihsel bir belge olarak adlandırılan manifestolarında kendimiz olalım söyleminin sanat eseri oluşturmak isteyen herkes için geçerli olduğunu ve ulusal bir edebiyat hareketinin ne amacına ne de sonuçlarına hizmet etmediğini dile getirirler. Onlara göre yazarları endişelendiren ve onlara ilham veren sosyal ve sanatsal sorunlar Belçikalı yazarlar kadar Fransız yazarları da ilgilendirirler ve evrensel bir karakter sunarlar. Başka bir deyişle, Fransızca kullanımın doğal ve mantıksal bir sonucu olarak Belçika edebiyatının Fransız olduğunu söyleyenler vardır. Yani bir anlamda Fransızca yazan Belçikalılar Fransız edebiyatı yapıyorlar anlayışının egemen olduğu görülür. Bu bakış açısı birçokları tarafından da desteklenir.

1938'de Gustave Charlier *Les Lettres Françaises de Belgique* adıyla Maurice Piron'un eseriyle aynı adı taşıyan tarihsel edebiyat taslağı incelemesinde bu türden bir yaklaşımın işi çok basite indirgemek olduğunu ve kelimenin tam manasıyla Belçika edebiyatının tamamıyla ulusal bir edebiyat özellikleri göstermemesine karşın Fransız edebiyatı özelliklerini tam olarak da göstermediğini söyler. Belçikalı yazarların kendilerine özgü düşünme ve yazma biçimlerinin olduğunu ve yazarların bunları yansıtacak biçimde kaleme aldıkları eserler verdiklerini söyler. (Burniauck, Frickx, 1980:4)

Bununla birlikte, daha başlangıçta bir adlandırma sorunu da ortaya çıkar. Tutarlı, basit bir adlandırma üzerinde bir uzlaşma yoktur ve adlandırma konusu bile polemik konusu olur. Çünkü tartışmanın taraflarını oluşturan kesimlerin ileri sürdükleri savlar farklıdır. Ulusal ve uluslararası iki tezin karşı karşıya gelmesi sürekli tartışma konusu olarak Belçika edebiyat tartışmalarının merkezindedir ve farklı edebiyat adlandırmalarında da kendisini gösterir. Sorulan sorular şunlardır: yazınsal üretimin adı *Fransız dilinde Belçika Edebiyatı*⁹ mı? ya da *Belçika Fransız Edebiyatı*¹⁰ mı? (Hanse, 1964:93) olacaktır. Yine, Belçika yazarların Fransızca edebiyat üretimleri genel Fransız Edebiyatının bir parçası ya da Fransa Edebiyatına ait midir? Fransızca'nın kullanılması hangi ölçüde bu edebiyatın Fransız kültürel alanındaki aidiyetini belirler? Peki, Fransız Edebiyatı dünyasının bu konudaki görüşü nedir?

19. yüzyılda Georges Eekhoud, Maurice Maeterlinck, Emile Verhaeren, Charles Van Lerberge gibi flaman kökenli Frankofon yazarlar ile önemli yazınsal üretimler yapılmış ve edebiyat çevrelerinde başarılar kazanılmasına rağmen kimi Fransız eleştirmen ve yazarlar Belçika edebiyat üretimine kültürel bir özerklik verme taraftarı değilmişler gibi gözükmürler. Çünkü bir edebiyatın ulusallığı yazarın kullandığı dile bağlıdır derler. Dolayısıyla başarılar kazanmalarına rağmen Belçikalı yazarları Fransızca yazan üçüncü dünya ülkeleri yazarlarına eklemeler. Fransa'nın Belçika'da kariyer yapan, bu ülkede yaşayan yazarları da Belçika edebiyatının bir parçası olarak görmemeleri, bunları farklı eser ve antolojilerde Fransız edebiyatı içerisinde değerlendirmeleri de ayrıca eleştiri konusu olur. (Burniauck, Frickx, 1980:4) Başka bir deyişle, Fransızlar hem Belçika Frankofon yazınsal üretimlerine antolojilerinin sonlarında üçüncü dünya ülke üretimleri yanında yer verirler hem de haksız bir şekilde ayrı bir edebiyat payesi de vermezler. Çünkü bu görüş yanlış Fransızlara göre Belçika edebiyatı saf değildir; Alman, Anglo-saxon ve diğer milletlere özgü öğelerle doludurlar. Fransızca yazan Belçikalı yazarları bir anlamda küçük görüp, aşağılarlar. O dönemde ister Flaman ister Valon Belçikalı yazarlar Fransızca yazmalarına rağmen Fransız edebiyatının bir parçası olarak sayılmanın ölçütlerine uymaz kabul edilirdi ve dışlanırlar. Belçikalı bir yazarın Fransız bir yazarla yazınsal olarak boy çekişmesi garip bir şekilde Fransa'da kabul edilmek istenmeyen bir durum olur. Zira Fransızlara göre Belçikalı yazarlar seçkinlikleri ve tutturaklılıklarında çok farklı, hatalı ve ağır bir dil kullanırlar. André Gide'e göre seçkin ve tutturaklı bu dili ancak Fransızlar kullanabilir. (Burniauck, Frickx, 1980:6) Oldukça ırkçı, ayrımcı bu tutum ve yaklaşım karşısında kabul görmenin tek yolu ise asimile olmak gibi gözükmür. Şair Henri Michaux, romancı Simenon gibi asimilasyon ölçütlerine tamamen uyan yazarlar Belçikalı olmalarına karşın her nedense Fransız olarak bilinirler ve kökenleri üzerinde durulmaz. Belçika edebiyatı üzerine çok boyutlu akademik çalışmalarıyla bilinen Marc Quaghebeur *Frankofon Belçika'da edebiyat ve ideolojik işleyiş* adlı incelemesinde Maurice Maeterlinck'in¹¹ 1911 yılında Fransızca yazdığı eserle aldığı Nobel Edebiyat Ödülünün o dönemde Belçika'nın Fransa'daki imajına katkıda bulunarak ülkenin hak ettiği değeri alacağı yönünde düşünceler olduğunu ancak yazarın doğum yerinin

9 Fransız dilinde Belçika Edebiyatı tanımlaması ile kendisine özgü özellikler sayesinde sadece Fransa Fransız Edebiyatından değil ama aynı zamanda Belçika Flaman Edebiyatından ayrılan edebiyat anlaşılmalıdır.

10 Belçika Fransız Edebiyatı tanımlaması ile Fransız Edebiyatına bütünleşmiş edebiyat anlaşılmalıdır.

11 (1862 Gent; 1949 Nice) Belçikalı yazar. Edebiyatta sembolizm akımının önde gelen temsilcileri arasında yer alır. İnsanın ölüm olgusu karşısındaki çaresizliği temasına yoğunlaşan yazarın en tanınmış eseri, 1892'de yayımlanan *Pelléas et Mélisande* kabul edilir. 1911 yılında edebiyat dalında Nobel Ödülüne layık görülmüştür.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Maurice_Maeterlinck, Erişim Tarihi: 01/03/2017.

bile Fransızlar tarafından belirtilmediğini söyler. (Quaghebeur, 1980/1-4:514) Bugün neredeyse Jean-Jacques Rousseau'yu da herkes neredeyse Fransız bilir oysaki kendisi Cenevrelidir. Yine örneğin Fransız dilbilgisinin anayasası sayılan *Le Bon Usage*'ın yazarı Maurice Grevisse de Belçikalıdır. Dolayısıyla burada bir ilke söz konusu değildir aksine asimilasyon iradesi ve isteği vardır.

Oysaki dilin mutlak bir ölçüt olarak değerlendirilemeyeceği her ülkenin kendine özgü toplumbilimsel yapısı, ruhu, anlayışı olduğunu, yazarların ise bunları ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, şu ya da bu şekilde eserlerine yansıtıkları da bir vakadır. Belçikalı yazarın ister Fransızca ister Flamanca yazması onun yerel, ulusal kendi duyarlılığını yok saymasını gerektirmez. Hangi şekilde evrilirse evirilsin toplumsal bir bilinci ve hafızayı yok saymak da mümkün değildir. Dolayısıyla, *yabancı edebiyatlardan çok belirgin olarak farklılaşan ve Belçika'ya özgü iki ulusal toplumun özelliklerini belirgin olarak yansıtan Belçika edebiyatının varlığını inkâr etmek zordur. Kabul edilebilir bölümler dillerin ayrımı üzerinde değil Belçika toplumunu oluşturan iki toplumun mizacı üzerinde olmalıdır. O halde flaman yazarlar arasında Van Haselt, De Coster, Eekhoud, Demolder, Verhaeren, Maeterlinck, Elskamp, Ghelderode, Crommelynek, Franz Hellens, Marie Gevers, Lemonnier, Mallet-Joris; Valon yazarlar arasında ise Pirmez, Severin, Glesener, Plisnier, Tousseul, Krains, Vivier, Linze sayılabilir. De Coster, Lemonnier, Eekhoud, Demolder gibi Flaman olup Fransızca yapıtlar veren yazarlar da vardır.* (Burniauck, Frickx, 1980:5)

Buna karşın, Fransızların Flamancadan Fransızcaya çevrilen kimi eserlere ilgi gösterdikleri de görülür. Özellikle Fransız olmayan değerlerle anılan ancak Fransa'da çok başarı kazanan Crommelynk ve Ghelderode'un eserleri bu bağlamda anılmaya değerdir. Yine Flamancadan çevrilen *Ulenspiegel* ve *Toute la Flandre* da ilgi görür. (Burniauck, Frickx, 1980:6) Bu bağlamda şu anekdot dikkat çekici ve anlamlıdır: Fransız natüralist yazar Léon Claudel 1883 yazında Edmond Picard eşliğinde Brüksel'i gezerken her yerde Fransızca isimlerin yanında Flamanca isimler görür. Şaşkın bir halde: *burada neden sadece Fransızca romanlar yazılıyor? Etrafınızda olup bitenler sizin için görünür değil mi? Ülkeniz çok tuhaf biliyor musunuz? Bizi anlatmaya çalışacağınıza -ki biz bunu sizden her zaman daha iyi yaparız, bu kesin- kendinizi, şehrinizi anlatın. Bunu düşünmemek ne kadar da aptalca!* der. (Tack, 2001/3 no: 299:379)

Aktarımdan da anlaşılabilirliği gibi o dönem Belçika yazarlarının kendi kültürlerinden, benliklerinden kısaca öz gerçekliklerinden uzak ve kopuk oldukları çıkarımı yapılabilir. Yine o dönem altın çağını yaşayan Fransız Edebiyatına kendi mecrasında Belçikalıların yazınsal üretim yaparak katkıda bulunma isteğinin alayla karşılandığını görürüz.

Belçika edebiyatının Fransızca olarak kendisini ifade etme isteği beraberinde başka tartışmaları ve sorunları da getirir. Bu sorun o kadar keskin ve tartışmalıdır ki ülke sonunda federatif bir yapıya evrilir. Bu büyük sorunun adı ise Flamanca ya da Flaman sorunudur.

Jules Destrée daha 1912 yılında "Krala Mektup" adlı tarihî bildirgesinde Belçika Kralına hitaben şöyle der: *Kral Hazretleri iki toplumu yönetiyorsunuz. Belçika'da Flamanlar ve Valonlar vardır. Belçikalılar yoktur.*¹² Dolayısıyla birçok disiplinde olduğu gibi edebiyatın da böylesi bir iklimden etkilenmemesi düşünülemez. Başka bir deyişle, yekpare bir Belçika edebiyat varlığından bahsedilebilmesi mümkün müdür sorusu aklımıza gelir. İngiliz, Rus, Fransız, Türk edebiyatının varlığını sorgulayıcı böylesi sorular sorulmazken Belçika edebiyatı konusunda böyle bir sorunun sorulması doğal ve mantıklı bir çıkarım gibi durur. Bütünüyle değerlendirildiğinde Belçika edebiyatının oluşturanları sayılabilecek eserler bütüncesi ve çalışmaların ulusal bir edebiyat oluşturmak için ne derecede yeterli bir özerklik ve tutarlılığa sahip oldukları da ayrıca tartışma konusudur. Öyleyse, bir yazara ya da bir esere verilen ve karmaşık bir kavram gibi duran "Belçikalı" niteliği ne ile örtüşür, neyi ifade eder? Kuşkusuz bu türden sorular büyük diye nitelendirilen edebiyatlar için de geçerlidir. Ancak edebiyat bütünlüğü bir anlamda sosyal kurumlar da sayılan ulus, dil ve edebiyat gibi gerçeklikler arasında kurulmuş ülküsel birlikte düşünülür ve tasarlanır. Oysa Belçika örneğinde bu üç terimin her birisi ayrı ayrı ele alındığında tutarsızlığı kendi içlerinde barındırdıkları için de kendi aralarında kurdukları ilişkide sorunsaldır. Tarih boyunca egemen güçlerin güç ve iktidar mücadelesi coğrafyası olan ve 1830 yılında yine bu egemen güçlerce farklı iki toplum temelli kurdurulan, adına Belçika denilen bu ülke kendi coğrafyasındaki yazınsal üretimine o halde nasıl özgünlük ve bağımsızlık verecektir?

Ünlü Belçika edebiyat araştırmacısı ve toplumbilimci Jean-Marie Klinkenberg 1981 yılında *Frankofon Belçika'da yazınsal üretim: tarihsel bir sosyolojinin taslağı* (Klinkenberg, 1981: 33-50) adında bir makale yayımlar. Yazar Belçika edebiyatının Fransız edebiyatı ile olan ilişkisindeki ortak tutumların çözümlemesini yapar ve sonuç olarak üç evreye ayırdığı edebiyatın ana çizgilerini belirler. Merkeze yakın olarak adlandırılan ilk evre 1830 yılı ile başlar

¹²<http://www.histoire-des-belges.be/au-fil-du-temps/epoque-contemporaine/lettre-au-roi-sur-la-separation-de-la-wallonie-et-de-la-flandre> Erişim Tarihi: 26.02.2017.

ve I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürer. Bu evre ulusal edebiyat oluşturma isteği evresidir. Merkezkaç denilen ikinci evre Flamanların kültürel ve politik taleplerinin baskısıyla ülkenin üniter yapısının aşındığı tespiti yapılır. Bu durum Belçika devletinin federatif yapıya dönmeye başladığı 1960'lı yıllara kadar devam eder. Ortada artık bir Belçika ruhu kalmaz. Üçüncü evre ise ilk iki evrenin birlikte değerlendirildiği diyalektik süreçtir. Klinkenberg, edebiyatta ilk iki evrenin neden olduğu durum(lar) yansısını içe dönme olarak değil ancak önceki iki evrenin beraber değerlendirildiği diyalektik bir tutumda bulur der.

Yine 1998'de Marc Quaghebeur *Balises pour l'histoire de nos lettres*'i yayınladı. Eserinde geniş bir eser bütüncesini inceler ve Belçika Edebiyatını biçembilim olduğu kadar tematik bir irdelemeye tabi tutar. Yazar Belçika'ya özgü izleri sürer. Dilsel düzensizlikler, tarihin reddi, olumsuz kimlik algısı gibi sonuçların edebiyat üretimleri ile karşılık oluşturduğunu dile getirir. Bu saptamadan Belçika'nın dilsel bölünme geçmişi ve tarihi ülkenin yazınsal üretimini de etkilediği sonucu çıkar. Yazınsal üretim dilsel bölünme sonrası düşer, Valon ve Brüksel bölgeleri ile sınırlı kalır. Bu durumun neden olduğu sonuç ulusal bir edebiyatın varlığını da sorgulatacılar. Oysaki Frankofon yazarların flamancayı önemsiz ve değersiz görmeleri yazınsal üretime engel değildir. Dolayısıyla ikiye bölünmüş tek bir Belçika Edebiyatının varlığından bahsetmek tartışmalı hale gelir. Ya da başka bir deyişle bir anlamda ortak bir paydası olmayan farklı iki edebiyatı ulusal bir edebiyat olarak sunmak doğru mudur? sorusu akla gelir. Ya da en doğrusu Belçika Valon ve Belçika Flaman Edebiyatı adlandırılması mıdır? *Edebiyat Fransa'da Fransız ortak kimliğinin ayrılmaz parçası olmasına karşın Belçika'da paradoksal olarak düzensiz bir ülkenin belirsiz bir ögesi gözükür. Edebiyat Moliere, Voltaire, Flaubert'in ülkesinde ulusal duygu ve kimliğin oluşum uzamı iken Simenon, Michaux, Ghelderode'un ülkesinde bir belirsizlik uzamıdır.* (Dufays, 2010/1, no: 168:33)

Göstermeye çalıştığımız gibi değişken ve karışık bir evrilme sürecine tabi Belçika Edebiyatı tutarlı olmaktan uzaktır. Dar anlamıyla ulusal bir edebiyatın varlığını *a priori* varsayan Belçika Edebiyatı ifadesi o halde ister istemez Flamanca kaleme alınan bütünceden tamamen ayırt edilebilmesi için Frankofon ya da Fransız dilinde ibareleriyle tamamlanmalıdır.

Ülkenin kuzeyinde kullanılan dil ise Flamancadır. Flaman topluluğu Belçika'nın bir oluşturanıdır ve referans noktasında Hollanda edebiyatı ile bu anlamda ayrılır. Ülkenin kuzeyindeki edebiyatı flaman diye adlandırırken güney bölgesine Valon edebiyatı adlandırmasını yapılamaz. Zira Valonca Fransızcanın bir lehçesidir ve bu adlandırma geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu anlamda kullanılır. Yine böylesi bir nitelendirme aynı zamanda Brüksel'i güncel Frankofon yazınsal üretiminin dışında tutar. Çünkü 19. Yüzyılın büyük flaman yazarları Brüksel'de yaşamıştır.

Burada dile getirmeye çalıştığımız gibi edebiyat yalnızca eserlerden, yazarlardan ve yazınsal akımlardan ibaret estetik bir etkinlik değildir aynı zamanda belirli bir bağlama bağlı toplumsal da bir etkinliktir. Bu bakış açısıyla Belçika Edebiyatı 1830 yılından itibaren toplumsal, siyasi, kurumsal, kültürel ve dilsel bir uzamda gelişmiştir. Bu durum doğal olarak da yazınsal üretimi etkilemiş ve şekillendirmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada durum tespiti yaparak özetlemeye çalıştığımız gibi Belçika tarihi ve toplumbilimsel oluşumu itibarıyla ulus devlet niteliklerine sahip olmayan, yapay hatta zorlama ile oluşturulmuş bir ülkedir. Ülkeyi oluşturan unsurlardan birisi olan Valon toplumun önce kendi içerisinde daha sonra Flaman toplumu ile neredeyse kuruluşundan beri süregelen çok boyutlu kimlik, kültür ve dil çatışması hatta kavgası günümüzde de hala devam etmektedir. Bu durum bölgesel ekonomik farklılıkların neden olduğu sorunlarla birlikte geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülkenin siyasi, toplumsal ve kültürel bütünlüğünü - elbette eğer ortada bir bütünlük ve birlik kalmışsa - bozmaya da devam etmektedir. Belçika edebiyatı üzerine yapılacak her çalışma Belçika'nın çok yapı, birbirlerinden ayrı kültürel ve dilsel toplulukların olduğu, adeta devlet içinde farklı devletçiklerin var olduğu olgusu dikkate alınarak yapılmalıdır. Sonuçta adı Belçika olan bir ülke vardır ancak ülke varlık ve yokluk arasında arafta bir yerdedir. Bu saptamayı daha iyi belirginleştirmek ve somutlaştırmak için 1980 yılında *Her şeye rağmen Belçika* (Sojcher, 1980/1-4) adıyla bir edebiyat antolojisi oluşturmak isteyen Jacques Sojcher'in eserinin giriş kısmına göz atmak yeterli olacaktır. Sojcher çağrısına birçok Belçikalı yazarın ilgisiz ve kayıtsız kaldığını, devlet olamamanın derin aidiyetsizlik duygusunu duyumsadığını söyler. Hatta *bu antolojiye katkıda bulunan birçok edebiyatçının eserlerinde bir kez bile Belçika sözcüğünü kullanmadığını dile getirerek* (Sojcher, 1980/1-4:V) sitemde bulunur. Katılım çağrısını reddeden, nezaketen de olsa yanıt verme zahmetine girmeyen epeyce uzun bir edebiyatçı listesi sıralar. Antolojiye katılmama yönünde iradesini ortaya koyan Belçikalı şair Pierre Puttemans'ın kendisine verdiği şu çarpıcı yanıtı aktarmaktan da çekinmez: *bana hiç esin kaynağı olmayan Belçika üzerine yazmak istemiyorum.* (Sojcher, 1980/1-4:VII) Yine şair, eleştirmen ve filozof Max Loreau'un kendisine verdiği olumsuz yanıtın gerekçesi ise daha da vahimdir: *bildiğim kadarıyla Belçika'nın ne dili ne de kültürü var.* Her şeye rağmen Belçika projesi beni hiç etkilemiyor ve benim için bir anlamı da yok. *Ben Belçikalıyım, hepsi bu.* (Sojcher, 1980/1-4:VIII)

KAYNAKÇA

- ARON P.,(1997). **La Belgique Artistique et Littéraire**, Editions Complexe, Belgique.
- Belgique,(1980). **Au coeur de l'Europe**, Institut Belge d'information et de documentation, Bruxelles.
- BURNIAUCK R., FRICKX R., (1980). **La Littérature Belge d'Expression Française**, Presses Universitaires de France, 2. Edition, Paris.
- DUFAYS J-L,(2010). Discontinuités dans l'enseignement de la littérature en Belgique francophone, Le français aujourd'hui, **Arman Colin**, 2010/1, no: 168, Paris.
- GRUPE COUDENBERG, (1989). **Quelle Belgique pour demain ? Duculot**, Bruxelles.
- HANSE J.,(1964). **Littérature, nation et langue**, Bulletin de l'Académie royale de langue et littérature Française, Bruxelles.
- ISTENDAEL G.V., (2014). Ces Flamands de Hollande, L'Esprit du temps, **Outre-Terre**, 2014/3 No:40. Bruxelles.
- KLINKENBERG J.-M.,(1981). La production littéraire en Belgique francophone : esquisse d'une sociologie historique, **Littérature, n°44**, Bruxelles.
- MASSON N.,(1990). **Panorama de la littérature française**, Marabout, Belgique.
- QUAGHEBEUR M., (1980). Littérature et fonctionnement idéologique en Belgique francophone, dans Sojcher Jacques, la Belgique malgré tout, Littérature 1980, **Revue de l'Université de Bruxelles**, 1980/1-4, Editions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles.
- SOJCHER J.,(1980). la Belgique malgré tout, Littérature 1980, **Revue de l'Université de Bruxelles**, 1980/1-4, Editions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles.
- TACK L.,(2001). Relations Interculturelles Belges Dans Les Revues Littéraires, **Revue de la littérature comparée**, 2001/3 no: 299, Bruxelles.

Ağ

<https://fr.wikipedia.org>

<http://www.histoire-des-belges.be>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<http://lyricstranslate.com>

<http://www.mfa.gov.tr>

<https://www.belgium.be/fr>